

Małgorzata Karwatowska
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5582-3758>
e-mail: malgorzata.karwatowska@mail.umcs.pl

**Piosenka jako złożony fenomen kultury
(Leszek Tymiakin: *Teksty piosenek.
Perspektywa genologiczna. Lublin 2022, ss. 352*)**

**Song as a complex cultural phenomenon
(Leszek Tymiakin: *Song lyrics. A genological perspective.
Lublin 2022, pp. 352*)**

Wojciech Młynarski śpiewał: „Strasznie lubię cię, piosenko”, dając wyraz swoim uczuciom dla tego tekstu kultury, a po przeczytaniu książki Leszka Tymiakina zatytułowanej *Teksty piosenek. Perspektywa genologiczna* dochodzę do wniosku, że podobnie mógłby zanucić autor recenzowanego opracowania.

Monografia Leszka Tymiakina to nie tylko dzieło *stricte* naukowe, ale również niebywale wdzięczne, jeśli można – dokonując oceny książki pracownika naukowego – zastosować takie określenie. Urzekający urok pozycja ta zyskuje nie tylko dzięki cytatom zaczerpniętym z tekstów piosenek, które poddawane są różnorodnym analizom, ale prawdopodobnie również ze względu na reminiscencje i preferencje piszącego.

Przedmiotem badań Leszek Tymiakin uczynił piosenkę, co wydaje się zadaniem niełatwym choćby z racji wielokodowości tego gatunku. W monografii otrzymujemy historię piosenki od wieku XIX aż do czasów współczesnych. Wypada dodać i to, że zainteresowanie teoretyków literatury piosenką zaczęło się tak naprawdę dopiero w latach 70. XX w.¹, ale systematyczne analizy poświęcone temu tekstowi literatury i kultury zarazem

---

¹ Ważne były wówczas ustalenia takich badaczy, jak: Anna Barańczak, Edward Balcerzan i Michał Głowiński (por. np.: *Słownik literatury polskiej XX wieku; Słownik gatunków literackich* czy *Słownik terminów muzyki rozrywkowej*).

podejmowane były dopiero w ostatnich latach. Uwagę piosence poświęcali do tej pory przede wszystkim literaturoznawcy i kulturoznawcy, zwłaszcza związani ze środowiskiem poznańskim (por. np.: Kiec, Traczyk 2005; Traczyk 2009; Maleszyńska 2013; Gajda 2017; Gajda, Budzyńska-Łazarewicz 2017; Chrząstowska, Gajda i in. 2021).

Autor-lingwista postawił sobie ambitny, ale jednocześnie – sygnalizowany drugą częścią tytułu książki – jasno sprecyzowany cel, w osiągnięciu którego pomocna okazała się bogata baza materiałowa obejmująca piosenki: „masowe, popowe i niszowe; intymne i propagandowe; filmowe, festiwalowe i radiowe; wywodzące się z kultury wiejskiej i miejskiej; inspirowane folklorem etnicznym (romski, żydowski), sytuacyjno-okolicznościowym (wojenny, obozowy) czy środowiskowym (bohemiczny, żołnierski, przestępczy); wykonywane przy ognisku i na scenie; stanowiące trwałe świadectwo swoich czasów i podejmujące tematykę uniwersalną – ponadczasową” (Tymiakin 2022: 119). Zdecydowanie przeważają teksty polskie z XX w., repertuar zagraniczny służy natomiast analizie komparatystycznej. Z jednej strony, czytelnika może zastanawiać tak niejednorodny korpus tekstów (zabrakło bowiem jednoznacznego wskazania kryteriów, którymi kierował się Leszek Tymiakin, dokonując wyboru), z drugiej zaś, ogląd tak dużego i zróżnicowanego materiału wzbudza podziw, bowiem piszący doskonale nad nim panuje.

Badając teksty, wychodzi autor poza klasyczną analizę językoznawczą i patrzy na piosenkę z różnych perspektyw: genologicznej, tekstologicznej, aksjologii lingwistycznej, performatyki, a nawet kulturoznawstwa. Działanie takie pozwala mu na pokazanie jej wieloaspektowej, niejednorodnej, złożonej natury, która jednak posiada indywidualne cechy. Co warte podkreślenia, Leszek Tymiakin łączy tym samym zainteresowania językoznawcze z trafną obserwacją przejawów kultury popularnej, ponieważ specyficzny charakter piosenki dowodzi, że to gatunek będący jednocześnie emanacją kultury i specyficzną formą językowego przekazu.

W podjętych analizach wykorzystuje – i słusznie – teorię zaproponowaną przez Marię Wojtak, według której gatunek to „twór abstrakcyjny (model, wzorzec) mający jednak różnorodne realizacje w formie wypowiedzi, a także: zbiór konwencji, które podpowiadają członkom określonej wspólnoty komunikatywnej, jaki kształt nadać konkretnym interakcjom” (Wojtak 2004: 16). Nie pomija jednak ważnych na ten temat spostrzeżeń Michaiła Bachtina, Stanisława Gajdy, Małgorzaty Kity, Danuty Ostaszewskiej, Stefanii Skwarczyńskiej, Aleksandra Wilkonia czy Urszuli Żydek-Bednarczuk. Segment teoretyczny monografii potwierdza erudycję autora, nie tylko w przypadku ustaleń dotyczących gatunku i jego typów, ale również w objaśnieniach pojęć

takich, jak: tekst, kultura, sytuacja komunikacyjna, emocje oraz piosenka i jej odmiany.

Niezwykle rzetelna, uporządkowana podbudowa teoretyczna jest doskonałą podstawą do opisów, analiz i interpretacji zawartych w części trzeciej recenzowanej książki. Zanim jednak do nich przejdziemy, zatrzymajmy się chwilę na rozdziale zawierającym prezentacje autorów tekstów. Leszek Tymiakin spośród całej plejady wybitnych tekściarzy przybliżyza zaledwie dziesięć nazwisk: Andrzeja Własta, Mariana Hemara, Ludwika Starskiego, Emanuela Szlechtera, Bronisława Broka, Jermiego Przybory, Agnieszki Osieckiej, Wojciecha Młynarskiego, Jonasza Kofty i Jacka Cygana. Autor dokonał subiektywnego wyboru, z którym nie sposób dyskutować, choć zabieg ten może budzić wątpliwości zwłaszcza w dobie wszechobecnego internetu, dającego możliwość odnalezienia każdego interesującego nas biogramu, z którego to medium *nota bene* Leszek Tymiakin korzysta, choć sięga także po literaturę tradycyjną/drukowaną. Z pewnością ważne jest jednak to, że przez opisane działania pragnie oddać swego rodzaju hołd ludziom, którzy – jak sam pisze – „kreowali narodową kulturę” (Tymiakin 2022: 96). Takie wyjaśnienie przekonuje.

W części trzeciej monografii autor koncentruje się na warstwie werbalnej tekstu, poddając analizie cztery komponenty: (1) kognitywny – w tym przypadku ogniskuje swą uwagę na tematach, motywach, detalach-pretekstach, wartościach; (2) strukturalny – skupia się nie tylko na metodologii językoznawczej, ale czerpie również z badań literaturoznawczych, stąd terminy takie, jak: świat przedstawiony, monolog liryczny czy „ja” liryczne; (3) pragmatyczny – otrzymujemy tu repertuar aktów mowy (np. stwierdzeń czy dyrektyw), a także omówienie funkcji: poznawczych, konatywnych i ludycznych w tekstach piosenek oraz (4) stylistyczny – prezentacja walorów stylu takich, jak: obrazowość, zrozumiałość i nastrojowość. W tym segmencie rozważań przybliżyza również badacz środki stylistyczne, które służą osiągnięciu tych cech.

Podkreślić wypada, że Leszek Tymiakin swobodnie, z lekkością godną pozazdroszczenia porusza się po zgromadzonym, ogromnym przeciwie materiału tekstowym. Badaczka charakteryzuje niebywale wartościowe cechy: rzetelność analiz, umiejętność trafnego kojarzenia przywoływanych danych tekstowych oraz zdolność – zwłaszcza w przypadku tak rozległej materii – syntetycznego formułowania myśli.

Książka ma logiczną, konsekwentną, przejrzystą kompozycję. Całość rozważań, składająca się z trzech części zasadniczych, otwiera wstęp, a zamyka swoista rekapitulacja całości, dopełnienie określone mianem PENDANT – stanowiące opis koncertu „Zielono mi”. Oddajmy głos autorowi, który tak

objaśnia tego typu zabieg: „Relacja z tego wydarzenia ma też pokazywać funkcjonowanie piosenki w kontekście estradowym (co bezpośrednio potwierdza jej wielokodowość jako charakterystyczną cechę gatunkową), ale także umożliwić przyglądanie się piosence jako fenomenowi kulturowemu stwarzającemu okazję do uczestniczenia człowieka w specyficznym akcie komunikacyjnym, kapitalnie ujawniającym złożoną sieć relacji zachodzących między wykonawcą, widzkiem/odbiorcą i całym tłem społeczno-kulturowej wymiany” (Tymiakin 2022: 309).

Do monografii dołączono również obszerny wykaz cytowanej literatury wraz z wyszczególnieniem źródeł internetowych, notą bibliograficzną i streszczeniami w dwóch językach: angielskim i rosyjskim.

W zakończeniu przywołać należy trafne słowa recenzentki wydawniczej – Marzeny Marczewskiej, która stwierdza: „Autorowi, koncentrującemu się na czterech dominantach [...], udało się stworzyć spójny, wieloaspektowy opis piosenki jako gatunku niejednorodnego, złożonego, ale jednak charakteryzującego się określonymi właściwościami” (z tylnej strony okładki).

Ta solidnie opracowana, napisana pięknym językiem monografia z pewnością okaże się interesująca nie tylko dla lingwistów, ale również dla przedstawicieli innych dyscyplin humanistycznych i społecznych oraz wszystkich tych, którzy lubią wsłuchiwać się w słowa piosenek. A nadzieja Leszka Tymiakina, którą żywił, życząc Czytelnikom we wstępie „nienuçającej, przydatnej lektury” (Tymiakin 2022: 11), po przeczytaniu książki w pełni zostaje zaspokojona.

Literatura

- Brodzka A. (red.) (1992): *Słownik literatury polskiej XX wieku*. Wrocław.
- Chrzastowska M., Gajda K. i in. (2021): *Polska w piosence (1989–2019)*. Poznań.
- Gajda K. (2017): *Szarpidrutny i poeci. Piosenka wobec przemian społecznych i kulturowych ostatnich dekad*. Poznań.
- Gajda K., Budzyńska-Łazarewicz M. (2017): *Nowe słowa w piosence. Źródła. Rozlewiska*. Poznań.
- Kiec I., Traczyk M. (2005): *W teatrze piosenki*. Poznań.
- Maleszyńska J. (2013): *Apologia piosenki. Studia z historii gatunku*. Poznań.
- Pawlus M. (2008): *Słownik gatunków literackich*. Bielsko-Biała.
- Traczyk M. (2009): *Poezja w piosence. Od Tuwima do Świetlickiego*. Poznań.
- Tymiakin L. (2022): *Teksty piosenek. Perspektywa genologiczna*. Lublin.
- Wojtak M. (2004): *Gatunki prasowe*. Lublin.
- Wolański A. (2000): *Słownik terminów muzyki rozrywkowej*. Warszawa.